

კრიტიკული აზროვნების განვითარებისათვის საჭირო მეთოდი

სოფიკო ცხელიშვილი გენერალ გ. კვინიტაძის სახელობის კადეტთა სამხედრო ლიცეუმის ქართული ენისა და ლიტერატურის ნაყოფიანი მასწავლებელი

აბსტრაქტი

განათლების სპეციალისტები თვლიან, რომ XXI საუკუნის ადამიანისათვის კრიტიკული აზროვნება სასიცოცხლოდ აუცილებელია, ინფორმაციული ინდუსტრიის ეპოქაში ჩვენ ყოველდღიურად გვინწევს მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღება. კრიტიკული აზროვნება აზროვნების მაღალი დონეა, რომელიც თანდაყოლილი უნარი არ არის და ვითარდება პედაგოგის დახმარებით.

ექსპერტები გამოყოფენ კრიტიკული აზროვნებისათვის დამახასიათებელ კონკრეტულ კოგნიტურ უნარ-ჩვევებს. ძირითადი უნარ-ჩვევების რიცხვში არის ანალიზის, შეფასებისა და დასკვნების ფორმულირების უნარი. ასევე მნიშვნელოვანია ინტერპრეტაციის, განმარტებისა და თვითრეგულაციის უნარი.

თემის აქტუალობა განაპირობა ამ ყოველივეს გაანალიზებამ და რეალურმა საჭიროებამ.

ხანგრძლივი დაკვირვების საფუძველზე ჩემს პედაგოგიურ პრაქტიკაში აღმოვაჩინე N1 პრობლემა: კრიტიკული აზროვნების დეფიციტი.

შემდეგ გამიჩნდა კითხვა: როგორ შეიძლება მოსწავლეებში კრიტიკული უნარების „გაღვიძება“? რა მეთოდები არსებობს ამისათვის უფრო ახალი და საინტერესო, რომ მოქნილად შევძლოთ პრაქტიკაში განხორციელება და შედეგის დადება?

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ხელშეწყობისათვის აუცილებელი სწავლების ეფექტური მეთოდია დისკუსია. ამ მეთოდის გამოყენებამდე უპირველეს ამოცანად ითვლებს იდეების გენერირება. შემდეგ საკლასო მზაობა, დგება საკითხისადმი კრიტიკული მიდგომის მომენტი, პროვოცირებისათვის პედაგოგს მზად უნდა ჰქონდეს კითხვები.

დისკუსია კომუნიკაციის ერთ-ერთი საშუალებაა, ის ორგანიზებას უკეთებს ღია კითხვების დასმას და პასუხების გაცემის პროცესს, საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, უფრო ღრმად განიხილოს შესასწავლი საკითხი. დისკუსიამდე განისაზღვრება სადისკუსიო პრობლემა, კითხვები და პროცედურები.

ჩემს პედაგოგიურ პრაქტიკაში ვიყენებ დისკუსიის შვიდ ხერხს თემატიკის შესაბამისად.

ნებისმიერი მეთოდის გამოყენების შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად განიხილავს დისკუსიის შედეგებს: რას გაართვეს კარგად თავი, რა იყო დისკუსიის სუსტი მხარე და რას გააკეთებენ შემდგომში უკეთესი შედეგების მისაღებად.

ვფიქრობ, სტატიაში განხილული მეთოდი და ხერხები გამოადგებათ პედაგოგებს, მოხარული ვიქნები თუ დანერგავენ პრაქტიკაში და იზრუნებენ მომავალი თაობის აზროვნების განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ორივე ენაზე ; კრიტიკული აზროვნება , დისკუსია, კოგნიტური უნარი

Useful Method For Developing Critical Thinking

Sophiko Tskhelishvili
Leading teacher of
Georgian language and literature at
General G. Kvinitadze Cadets Military Lyceum

Abstract

Education specialists consider critical thinking as one of the vital skills that we use in our daily lives to make important decisions. Critical thinking belongs to higher order thinking skills that is not a native skill and has to be developed by the help of experienced teachers.

Experts differentiate a number of cognitive skills that are characteristic to the process of cognition.

There are also the skills of analyzing, assessment and conclusive formulation to be considered.

Based on prolonged observation I found that the lack of critical thinking was prevalent amongst the students. I asked myself a question: "How can I help my students develop critical thinking skills?" and got interested in researching of the methods needed to solve the problem.

Discussion is the most important aspect in the strenuous process of developing critical thinking. Before doing that it is absolutely crucial to generate ideas, receptiveness etc.

Q and A process gives students opportunities to thoroughly analyze given issues.

I have been using seven the most important methods in my pedagogical practice that are absolutely motivating.

After using any of the methods of discussion teacher alongside students analyzes the results of the discussions and derive SWOT analysis.

In my opinion methods and practices that are reviewed in this article will help fellow teachers in their pedagogical practice. I would be glad if they implement above-mentioned methods in their day-to-day teaching practice and will care for development of the future generation.

Key words: Critical Thinking, Discussion, Cognitive skill.

განათლების სპეციალისტები თვლიან, რომ XXI საუკუნის ადამიანისათვის კრიტიკული აზროვნება სასიცოცხლოდ აუცილებელია, ინფორმაციული ინდუსტრიის ეპოქაში ჩვენ ყოველდღიურად გვიწევს მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღება. კრიტიკული აზროვნება აზროვნების მაღალი დონეა, რომელიც თანდაყოლილი უნარი არ არის და ვითარდება პედაგოგის დახმარებით. კრიტიკულად მოაზროვნე ადამიანით მანიპულირება თითქმის შეუძლებელია

ექსპერტები გამოყოფენ კრიტიკული აზროვნებისათვის დამახასიათებელ კონკრეტულ კოგნიტურ უნარ-ჩვევებს. ძირითადი უნარ-ჩვევების რიცხვში არის ანალიზის, შეფასებისა და დასკვნების ფორმულირების უნარი. ასევე მნიშვნელოვანია ინტერპრეტაციის, განმარტებისა და თვითრეგულაციის უნარი.

კრიტიკული აზროვნების ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული კონცეფცია ეკუთვნის ამერიკელ პედაგოგს რ. ენისს. მან ერთ-ერთმა პირველმა დაამუშავა კრიტიკული აზროვნებისათვის მზაობის, განწყობის, შინაგანი მოტივაციების სისტემა, რომელიც აზროვნების „ხარისხს“ განაპირობებს. ის თვლის, რომ მოაზროვნე ადამიანი უნდა:

1. ზრუნავდეს იმაზე, რომ მისი შეხედულებები და გადაწყვეტილებები იყოს დასაბუთებული.
2. ფლობდეს როგორც საკუთარი, ასევე სხვისი პოზიციის ნათლად წარმოდგენის უნარს.
3. პატივს უნდა სცემდეს თანამოსაუბრის აზრსა და ღირსებას.

ამ უნარ-ჩვევების განვითარების შედეგად მოსალოდნელი იქნება შედეგებიც, როგორცაა:

1. ინფორმირებულობის მაღალი ხარისხი.
2. სხვა თვალსაზრისების განხილვის უნარი.
3. მისწრაფება მრავალმხრივი ცოდნისა და საკუთარი თვალსაზრისის მუდმივი გაფართოებისაკენ.
4. ნათლად და ზუსტად აღიქვამს ნათქვამისა და დაწერილის არსს, სიტუაციის თავისებურებების

გათვალისწინებით.

5. შეძლებს კონცეტრაციას საკითხსა და დასკვნებზე, შეეცდება არ ასცდეს ძირითად თემებს.
6. ეძებდეს და წარმოადგენდეს დასაბუთებულ მოსაზრებას.
7. შეძლებს სხვის მოსმენას და გაგებას.
8. კარგად იაზრებს საკუთარ პოზიციას.

საერთაშორისო კვლევები წიგნიერებაში, რომლებშიც საქართველომ ბოლო ათი წლის განმავლობაში მიიღო მონაწილეობა, გვიჩვენებს, რომ ჩვენი ქვეყანა, წერისა და კითხვის მონაცემებით, მსოფლიოს ქვეყნების ჩამონათვალის ბოლო ათეულშია. წიგნიერების დონე მხოლოდ ნაკითხული წიგნების რაოდენობით არ განისაზღვრება, მნიშვნელოვანია კითხვის სტრატეგიების დაუფლება, რომლის არ ცოდნაც მეთოდური პრობლემაა. განათლების ექსპერტები თვლიან, რომ მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების უნარის ჩამოყალიბებაა მთავარი.

მეცნიერები თანხმდებიან, რომ გამოსავალი პერსპექტივაზე გათვლილ განათლებაშია, რომელსაც საფუძვლად უნდა ედოს ორი პრინციპი: 1. ინფორმაციის მზარდ ნაკადში სწრაფი ორიენტაციის და საჭირო მასალის მოძიების უნარი; 2. სწორად გაიაზრონ და გამოიყენონ მიღებული ინფორმაცია, აუცილებელია ინფორმაციის გაცხრილვა, წესრიგში მოყვანა: მნიშვნელოვანის გამოყოფა, ანალიზი, ინტერპრეტაცია და გათვისება.

მნიშვნელოვანია ასევე საქართველოში წიგნიერების საერთაშორისო კვლევის PIRLS-2016-ის შედეგები. ამ კვლევის მიზანია შეაფასოს მოზარდების ნაკითხულის გააზრების უნარი და ის ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს მოსწავლეთა წიგნიერებაზე. 2006 და 2011 წლებში ქართველმა მოსწავლეებმა არც თუ ისე სახარბიელო შედეგები აჩვენეს. კერძოდ: მსოფლიოს 45 ქვეყანას შორის, ქართველი მოზარდების წიგნიერების საშუალო მაჩვენებელი - 488 მნიშვნელოვნად ჩამორჩება საერთაშორისო სკალირებულ მაჩვენებელს. 2011 წლის კვლევამ აჩვენა, რომ 2006 წელთან შედარებით, მიღწევები უმნიშვნელოდ, 17 ქულით გაუმჯობესდა. ჩვენი ქვეყანა 37-ე ადგილზეა. განათლების სფეროში მოღვაწე ადამიანები მსჯელობენ, თუ რამ გამოიწვია ეს შედეგები. ზოგი სახელმძღვანელოების „დამახინჯებას“ აბრალებს, ზოგი ეროვნულ სასწავლო გეგმას. განაპირობებს თუ არა ბავშვის წიგნიერებას და კრიტიკული აზროვნებას მხოლოდ სწორად შერჩეული წიგნი და მასწავლებლის კომპეტენცია, სადავო საკითხია, თუმცა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში PIRLS-ის კვლევის შედეგები საგანგაშოა და მისი გაუმჯობესება, როგორც სახელმწიფოს, ისე პედაგოგების ინტერესებში შედის. დღემდე საქართველოში მოსწავლე-ახალგაზრდობის მიმართ ტრადიციული მოთხოვნაა, რომ დაისწავლონ, დაიმასხვრონ, გააანალიზონ ფაქტები, გადაჭრან დასახული ამოცანები, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში, არ ხდება იმის შეფასება, რამდენად შესწევთ ახალგაზრდებს ამ ცოდნის გამოყენების უნარი სხვადასხვა კონტექსტში, ან როგორ უნდა გააკეთონ ეს. XX საუკუნის 80-იან წლებში ჩამოყალიბდნენ ექსპერტები, თუ რა უნდა იყოს განათლების არსი. ახალი კონცეფციის მიხედვით, განათლების არსს, პირველ

რიგში, უნდა წარმოადგენდეს: ინფორმაციის განხილვა, გააზრება, ათვისება და არა არასისტემატიზებული უნარ- ჩვევებისა და სწრაფად დაძველებადი ცნობების დაგროვება, უკვე ათვისების ბოლოს საშუალო და უმაღლესი განათლების დაწესებულებების სასწავლო გეგმებში კრიტიკული აზროვნების დაწერვის პროცესი საკმაოდ სწრაფი ტემპით განვითარდა. გადამზადებას გადიან სხვადასხვა საგნის პედაგოგები, რათა მიღებული ცოდნა დაწერონ საკლასო გარემოში და ხელი შეუწყონ კრიტიკულად მოაზროვნე ახალგაზრდების აღზრდას.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სწორედ ამიტომ თემის აქტუალობა განაპირობა ამ ყოველივეს გაანალიზებამ და რეალურმა საჭიროებამ.

ხანგრძლივი დაკვირვების საფუძველზე ჩემს პედაგოგიურ პრაქტიკაში აღმოვაჩინე N 1 პრობლემა: კრიტიკული აზროვნების დეფიციტი.

შემდეგ გამიჩნდა კითხვა: როგორ შეიძლება მოსწავლეებში კრიტიკული უნარების „გალვინება“? რა მეთოდები არსებობს ამისათვის უფრო ახალი და საინტერესო, რომ მოქნილად შევძლო პრაქტიკაში განხორციელება და შედეგის დადგენა?

სკოლამ უნდა მიაჩვიოს მოსწავლე კრიტიკულ აზროვნებას, მასწავლებლის მათავარი ამოცანა არა ინფორმაციის გადაცემა უნდა იყოს, არამედ მოპოვებული ფაქტების შერჩევა, ანალიზი, სინთეზი და შეფასება. ამისათვის, რა თქმა უნდა, თავად პედაგოგს უნდა ჰქონდეს ეს უნარი, რომელიც მუდმივ წვრთნას მოითხოვს, კრიტიკული აზროვნების განვითარების ხელშეწყობისათვის აუცილებელი სწავლების ეფექტური მეთოდი დისკუსია. ამ მეთოდის გამოყენებამდე უპირველეს ამოცანად ითვლებს იდეების გენერირება. შემდეგ საკლასო მზაობა, დგება საკითხისადმი კრიტიკული მიდგომის მომენტი, პროვოცირებისათვის პედაგოგს მზად უნდა ჰქონდეს კითხვები.

დისკუსია კომუნიკაციის ერთ-ერთი საშუალებაა, ის ორგანიზებას უკეთებს ღია კითხვების დასმას და პასუხების გაცემის პროცესს, საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, უფრო ღრმად განიხილოს შესასწავლი საკითხი. დისკუსიამდე განისაზღვრება სადისკუსიო პრობლემა, კითხვები და პროცედურები. გასათვალისწინებელია მოსწავლეთა მომზადება(მათი ცოდნის დადგენა), წესები და პროცედურები (საკითხის შერჩევა და დისკუსიის დროის განსაზღვრა, სივრცე და წესები), დისკუსიის მართვა (მასწავლებლის როლი ხელი შეუწყოს მოსწავლეთა ჩართვას, ყველას მიეცეს აზრის გამოთქმის საშუალება, არ გადაუხვიონ საკითხს) და მოსალოდნელი შედეგები(საგაკვეთილო მასალის უკეთ გაგება, გამოყენება, ანალიზი შეფასება). მნიშვნელოვანია შეძლოს მოსწავლემ სწავლა სხვების შეხედულებების საფუძველზე, დაეუფლოს საკუთრი თავის რწმენა. მასწავლებელზეა დამოკიდებული მთლიანად, როგორ ჩართავს ყველა მოსწავლეს, მნიშვნელოვანია კითხვის შინაარსი, საუბრის ტონი, ხმის ტემბრი, წარმოთქმის სისწრაფე, თვალით კონტაქტი და ა.შ.

დისკუსია რომ შედეგიანად დასრულდეს და გაკვეთილის მიზნის შესაბამისად იქნეს გამოყენებული, ამისათვის გასათვალისწინებელია არა მარტო მოსწავლეთა საკომუნიკაციო უნარ - ჩვევები და ცოდნის დონე, არამედ დისკუსიის ჩატარების სხვადასხვა ხერხი, რომელიც ამრავალფეროვნებს საკლასო მუშობას. ჩემს პედაგოგიურ პრაქტიკაში ვიყენებ დისკუსიის შვიდ ხერხს თემატიკის შესაბამისად. ესენია:

ხერხი-1. შეკითხვის დასმის შემდეგ მოსწავლეები შებრუნებიან გვერდით მჯდომ მოსწავლესთან და გამართავენ დისკუსიას პასუხის მოსაძებნად. დრო -30 წამი.

ამ ხერხით ხდება ყველა მოსწავლე მონაწილე.

ხერხი-2. მოსწავლეები 30 წამის განმავლობაში დამოუკიდებლად ფიქრობენ შეკითხვაზე და ამის შემდეგ იწყებენ წყვილებში დისკუსიას და საბოლოოდ უზიარებენ კლასს მოსაზრებას.

ეს ხერხი მოსახერხებელია, როცა წყვილებში დისკუსიას უკვე კარგად ფლობენ.

ხერხი-3. ეს ხერხი ჰგავს წინა ორს, მაგრამ მოსაზრებების გაზიარების ტექნიკამდე წყვილები იშლებიან, ახალი წყვილები ერთმანეთს უზიარებენ სხვა წყვილებში გამოთქმულ მოსაზრებებს, ამის შემდეგ ხდება მთელ კლასთან აზრთა გაზიარება.

აქ მასწავლებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს ახალ წყვილებში დისკუსიას და განსაზღვროს, არის თუ არა იგი კონსტრუქციული.

ხერხი-4. მასწავლებელი კლასს აცნობს გარკვეულ მოსაზრებებს, მოსწავლეები, რომლებიც ეთანხმებიან მოსაზრებებს, ჯგუფებიან ერთად, ხოლო მოსწავლეები, რომლებიც არ ეთანხმებიან _ ისინიც ერთად. იმართება დისკუსია, მათ უნდა დაასაბუთონ თავიანთი პოზიციები.

ხერხი-5. (ჯიქსო) მასწავლებელი ყოფს დავალებას ნაწილებად, კლასს 3-5 წევრებიან ჯგუფებად და თითოეულ წევრს მხოლოდ დავალების ერთ ნაწილს აძლევს. შემდეგ იქმნება ახალი ჯგუფები იმ წევრებისგან, რომლებსაც ერთი და იმავე დავალების ნაწილი აქვთ მიცემული, ჯგუფში იმართება დისკუსია, განხილვის

შემდეგ მოსწავლე უბრუნდება თავის ძველ ჯგუფს.

ამ ხერხის გამოყენებამ დამანახა, რომ ყველა მოსწავლის მიერ მიტანილი იდეები და ინფორმაცია თანაბრად მნიშვნელოვანია დავალების შესასრულებლად, რაც ჯგუფის წევრებს ერთმანეთზე დამოკიდებულს ხდის.

ხერხი-6. მოსწავლეები წინასწარ ამზადებენ საშინაო დავალებას, წერენ მოკლე ანალიზს და დასკვნას მიცემულ საკითხთან დაკავშირებით, კლასში დაბრუნებულები ჯგუფებში განიხილავენ თითოეულს და აფასებენ ნამუშევარს წინასწარ ერთობლივად მომზადებული შეფასების კრიტერიუმებით, თითოეულმა ჯგუფმა უნდა აირჩიოს ერთი დასკვნა, რომელიც მთელი კლასის დისკუსიის საკითი გახდება.

ამ მეთოდის გამოყენება მასწავლებლის მხრიდან დიდ ძალისხმევას მოითხოვს მოსწავლეთა ნამუშევრების შეფასების კუთხით, ამიტომ მათი დახმარებით წინასწარ მზადდება შეფასების კრიტერიუმები.

ხერხი-7. დისკუსიის საკითხი წინასწარ არის ცნობილი, ინფორმაცია მოძიებულია, შედგენილია დისკუსიის წესები, მასწავლებელი არ ცდილობს მოსწავლეები წაიყვანოს წინასწარ განსზღვრული პასუხებისაკენ. დისკუსიას იწყებს მასწავლებელი მოტივაციის გამომწვევი კითხვებით, პრობლემით ან მოკლე პრეზენტაციით. მასწავლებელი მხოლოდ მართავს პროცესს და სვამს შეკითხვებს დისკუსიის ეფექტიანობისათვის.

ყველა ზემოთაღწერილი დისკუსიის დასრულების შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად განიხილავს დისკუსიის შედეგებს: რას გაართვეს კარგად თავი, რა იყო დისკუსიის სუსტი მხარე და რას გააკეთებენ შემდგომში უკეთესი შედეგების მისაღებად.

გამოყენებული ლიტერატურა

რუსუდან ტყემალაძე, ნანა დალაქიშვილი, ქეთევან თოფაძე, თათია პაჭკორია, თამარ ბუნაშვილი ,, სწავლება და შეფასება“, დამხმარე სახელმძღვანელო, თბ.2008